

Bare lat som om du ikke
bryr deg så stopper de
nok

av Tirill Mustaparta

30. april 2012 3. År

Rudolf Steinerhøyskolen

Innholdsfortegnelse:

Kap. 1

- 1.1 Innledning..... s. 1 – 3
- 1.2 Sentral litteratur s. 3 – 5
- 1.3 Oppbygning og fremdrift s. 5

Kap. 2

- 2.1 Hva er mobbing? s. 5 - 6
- 2.2 Erting kontra mobbing s. 6 - 8
- 2.3 Nettmobbing s. 8 - 9
- 2.4 Hvilke former for mobbing fins det? s. 9 – 11
- 2.5 Mobb spiralen s. 11 – 12
- 2.6 Offeret s. 12 - 14
- 2.7 Utøver s. 14 - 15

Kap. 3

- 3.1 Klasseledelse s. 15 - 16
- 3.2 Kim John Payne's metode s. 16
- 3.3 The SIA s. 16 – 17
- 3.4 Skape egne rammer s. 17 – 18
- 3.5 Tydelige holdninger s. 18 – 19
- 3.6 Det steinerpedagogiske gode s. 19 – 20
- 3.7 Selvtillit gjennom jeg'et s. 20 – 21
- 3.8 Annerledeshet på flere plan s. 21 – 22
- 3.9 Fem prinsipper s. 22 – 23
- 3.10 Temperamenter s. 23 – 24
- 3.11 Tvangssosialisering eller trivselshjelp s. 24 – 25
- 3.12 Svakhetspunkter i steinerskolen s. 25

Kap. 4

- 4.1 Mobbeprogrammer som tiltak s. 25 - 26
- 4.2 Mobbeindustrien s. 27 - 28

4.3 Mobbeprogrammer i steinerskolen..... s. 28 – 29

Kap. 5

5.1 Kommentarer til undersøkelsen min..... s. 29 – 30

5.2 Oppsummering av refleksjon s. 30 – 31

Kap. 8

8.1 Litteraturliste s. 32 - 33

1. 1 Innledning

Da jeg gikk i første gym var det blitt etablert en slags regel blant medelevene på skolen min. Jeg skulle holdes utenfor. Hvis noen skulle ha fest skulle ikke jeg bli invitert. Jeg har ofte lurt på om lærerne så denne langvarige utfrysningen? Jeg husker at jeg ikke torde si ifra til noen voksne selv, av frykt for hva som kunne skje. Jeg lurte flere ganger på hvorfor dette skjedde akkurat meg? Hva hadde jeg gjort? Denne utfrysningen som pågikk over så lang tid var en form for mobbing, ofte brukt av jenter.

Når jeg nå går ut av lærerstudiet ønsker jeg å kunne bidra med bedre hjelp i mobbesituasjoner enn det jeg opplevde selv. Jeg ønsker at barn og unge ikke skal bli utestengt, nedvurdert av seg selv eller andre, eller bli offer for angrep og vold. Etersom barn er sårbare og har behov for trygghet, mener jeg det er på tide med et nytt fokus på mobbing. Rettere sagt, fokus på mobbing med nye øyne. Med mobbing menes gjentatt negativ eller ondsinnet atferd fra en eller flere rettet mot noen som har vanskelig for å forsvare seg. Mobbing er altså tema for denne oppgaven.

Det har i det siste tiåret vært lite fokus på mobbing i skolene fra politikere, med unntak av da Bondevikregjeringen lanserte *Manifest mot mobbing* i 2002. Dette var en politisk erklæring som utdypet hva skolepersonell skulle arbeide for. Manifestet slo fast at som menneskerett skal alle barn og unge har rett til et oppvekst- og læringsmiljø uten mobbing. Men hva har blitt gjort for å oppnå bedringen som manifestet oppfordrer til?

I februar 2012 ble en skole på Sørlandet saksøkt av en tidligere elev som hadde fått livet ødelagt av mobbing. For første gang i Norge fikk eleven medhold av retten, mens skolens ledelse tapte og måtte betale 1 million kroner til eleven i erstatning. Denne rettssaken gir en enda tydeligere beskjed til skoler om at menneskeretten må overholdes. Tidligere statsminister Kjell Magne Bondevik er nå bekymret over hvor lite som gjøres for å stanse mobbing i skolene, og sier at man må vurdere nye virkemidler for å få bukt med problemet. (nrk.no) ¹

¹ (<http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/hordaland/1.7480790>)

En som har opplevd mobbing i skolen er Norges Grand Prix håp for i år - Tooji Keshtar. Han fortalte i beste sendetid på talkshowet Skavlan om hvordan han systematisk ble utsatt for trakassering og overtramp av medelever på skolen hver dag i flere år. Etterhvert begynte han på steinerskolen istedet, og dette bytte av miljø viste seg å være det som skulle til. Han fikk det bra sosialt, og var glad for å gå på skolen igjen. Lederen for Olweusprosjektet André Baraldsnes sier at i Norge idag er over 80 000 barn involvert i mobbing. (nrk.no) ²

Nettforumet ung.no gir innsikt i hvordan det oppleves for unge å si ifra. En anonym gutt beskriver det slik.

Jeg har blitt mobbet i 5 år. Jeg vet ikke hva jeg skal gjøre, men alle sier jeg ikke skal høre på de, eller bare ikke bry meg. Jeg sviker ut hver gang for jeg blir så sint, og er redd. (ung.no)

Dette utsagnet gir også dybde til setningen som utgjør tittelen til oppgaven ”Bare lat som om du ikke bryr deg så stopper de nok”. En setning jeg har fått høre som barn. Er det et godt råd? Hva annet kan vi lærere gjøre? Selve ordet mobbing er utydelig som begrep, med en diffus forståelse av akkurat hva det betyr. Oppfattelsen av hva mobbing er varierer fra person til person. Derfor bruker jeg i denne oppgaven ordet ’utøver’ istedet for mobber. Og ordet ’offer’ istedet for mobbeoffer. Jeg bruker også ord som ’trakassering’, ’plaging’, ’krenkelse’, og ’overtramp’ fremfor akkurat ordet mobbing. Selve utøverene og offeret er som jeg senere kommer til å utdype mer komplekse i karakter enn slem og snill. Det vil si, om det i det hele tatt fins karakteristikk på de involverte.

I steinerskolene kommer det ofte til elever som har vært utsatt for mobbing tidligere, og mange skoler er flinke til å integrere de nye til klassemiljøet sitt. Flere steinerpedagogiske rammer legger også til grunn en god tone i klasserommet. Likevel viser statistikk på feltet at steinerskolene ikke har mindre mobbing enne andre skoler, men i enkelte tilfeller mer enn sine naboskoler. Hvordan går det til? For eksempel fremgår dette i tallene fra Elevundersøkelsen fra skoleåret 2010- 2011, der spørsmålet elevene ble stilt i undersøkelsen var, er du blitt mobbet de siste månedene? 7. Klassen ved Nordstrand skole har fått 1,3 av 5. Skalaen er på 1 – 5, der lav verdi betyr liten

² (<http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/hordaland/1.7480790>)

forekomst av mobbing. For samme år og samme trinn har Steinerskolen på Nordstrand fått 1,7 av 5. Verdien viser altså at steinerskolen har 0,4 verdier høyere forekomst av mobbing. (skoleporten.udir.no) Det fins flere lignende resultater for steinerskolene i denne undersøkelsen. Tallene fra elevundersøkelsen viser altså at også steinerskolene har noe å jobbe med.

Problemstillingene jeg går ut ifra er: ”Hvordan kan steinerskolen tilstrebe en mobbefri skolehverdag?” ”Om hvordan man forebygger mobbemiljøer tidlig, og hvilke tiltak man kan sette inn i senere år.”

Problemstillingene handler om å finne metodiske løsninger og verktøy. Hva har fungert godt, hva bør endres? Hvilke instanser settes inn? Hva skal egentlig til? Denne bacheloroppgaven ser på hvordan man kan forhindre mobbing i skolene, og går inn i både forebygging og tiltak med en steinerpedagogisk vinkling. Mobbing i seg selv som tema har blitt utredet og bearbeidet tidligere, men ikke fra et norsk steinerpedagogisk ståsted.

1. 2 Sentral litteratur

Dette temaet har som tidligere nevnt ikke vært diskutert fra et steinerpedagogisk ståsted tidligere, og derfor har jeg opprettet kilder og undersøkt de steinerpedagogiske forholdene selv.

- *Undersøkelse/ kartlegging.* Jeg har ringt og sendt email til alle steinerskolene i Norge og spurt dem om hvordan de jobber mot mobbing. De aller fleste har sendt meg sin tiltaksplan mot mobbing. Omtrent fem skoler har samtidig informert om at deres plan skal skiftes ut da de har erfart at den ikke fungerer godt for deres skole. Skolene har vært svært behjelpelige under dette kartleggingsarbeidet.
- *Praksiserfaringer.* Under hvert praksisbesøk jeg har gjort i forbindelse med studieløpet på høyskolen har jeg spurt øvingslærere om deres arbeid mot mobbing i klassen. Svarene derfra har gitt meg innsikt i ulike metoder og

tanker som er i omløp, og har gitt meg mulighet til å observere hvordan metodene kan foregå.

- *The Social Inclusion Plan*, av Kim John Payne. Denne planen kom jeg over under et praksisbesøk i Brooklyn, USA. Der hadde øvingslæreren så gode vaner og metoder for å hankses med klassens sosiale struktur at det utgjorde en betydelig forskjell for klassemiljøet. Denne observasjonen ble gjort i en 3. Klasse, og viste at et tilnærmet mobbefritt miljø går an. Jeg har i forbindelse med denne oppgaven vært i kontakt med Payne for å lære mer om metoden hans.
- *Bullying and the Steiner School ethos* er en sammelignende artikkel som ser på hvordan steinerskolens pedagogiske oppbygning har en god effekt på det sosiale miljøet i klassene. Artikkelen er fra boken *School Psychologies International*, fra 1996.
- *Tidsskriftet Steinerskolen*, nr 1 2012. Temaet i dette nummeret er psykisk helse, og flere artikler fra tidsskriftet er brukt i denn oppgaven. Spesielt er flere punkter fra nyere dansk mobbeforskning interessant.
- *Olweusgruppen*. Dan Olweus er Nordens fremste mobbeforsker, og har vært en banebrytende pioner innefor feltet siden han startet i 1971. Han har laget flere mobbeprogrammer, har en organisasjon kalt Olweusgruppen, har skrevet bøker og artikler om mobbing, og har inspirert flere moderne mobbeforskere.
- *Mediasaker*. NRK.no skriver 27. Mars 2012 at mobbeprogrammene ikke fungerer, enda kommunene har fått bevilget 10 millioner kroner de siste ti årene til disse. Det er en rapport fra det nordiske utdanningsinstituttet (NIFU) som viser at mobbeprogrammene ikke fungerer.
- *Mediasaker*. Aftenposten skriver i mars 2012 om mobbeindustrien, der en lærer uttaler seg om hvordan blant annet Olweusgruppen tjener penger på

mobbeprogrammet sitt. En representant fra gruppen avviser kritikken, og mener programmet er bra for skolene.

- *Mediasaker.* Utdanningsdirektoratet stopper utbetalingene til mobbeprogrammer. Utdanningsminister Kristin Halvorsen gir likevel penger til programmene da ”de er bedre enn ingenting”.
- *Egne erfaringer* fra forelesninger på høyskolen. Hva i det steinerpedagogiske er hensiktsmessig og fruktbart for et godt klassemiljø? Hva er svakhetspunktene?

1. 3 Oppbygning og fremdrift

Oppbygningen av oppgaven vil først presentere tema og mål i innledningen. Deretter følger kapittel 2 der jeg gjør rede for hva mobbing er, og de ulike formene for mobbing. Videre i tredje kapittel kartlegger jeg muligheter for forebygging både generelt og steinerpedagogisk. Fjerde kapittel handler om mobbeprogrammer. Her vil jeg ta inn ulike mediasaker om mobbeprogrammer. Kapittel fem gir avslutning og sammendrag og besvarer problemstillingene jeg stilte innledningsvis.

2. 1 Hva er mobbing?

Ifølge Manifest mot mobbing (regjeringen.no) er mobbing et begrep som benyttes om alt fra erting til voldelige overgrep. Med ordet mobbing menes gjentatt negativ eller ondsinnet atferd fra en eller flere rettet mot noen som har vanskelig for å forsvare seg. Systematisk utestengning eller gjentatt erting på en ubehagelig måte er også mobbing.

Manifestet utdyper at på denne bakgrunn har mobbing tre viktige kjennetegn:

- Trakasseringen er ondsinnet og rammende
- Den pågår over tid
- Det er ubalanse i styrkeforholdet, både fysisk og psykisk

Manifestet skriver videre at mobbing er subjektivt, og at definisjonsretten ligger hos den som føler seg utsatt for mobbing. På nettstedet ung.no har barn og unge skrevet inn og sagt hva de anser som mobbing. De er enige om at det kan være mye forskjellig.

Å bli kalt navn, å bli ertet over tid, å bli dyttet og dratt rundt omkring, å bli slått eller angrepet, å få sekken sin kastet rundt, å få et rykte om seg spredt, å bli ignorert og satt utenfor, å bli tvunget til å gi fra seg penger eller andre ting, å bli angrepet på grunn av rase eller religion. De unge er altså enige om definisjonen fra manifestet, men utdyper hvordan mobbingen rammer et enkeltindivid. Nettsiden som både er offentlig og kvalitetssikret sier videre at man ikke pleier å regne erting på vennskapelig plan som mobbing. Og at det heller ikke er mobbing når to personer som er fysisk eller psykisk omtrent like sterke, slåss eller krangler. (ung.no)³

2. 2 Erting kontra mobbing

Det ligger et visst begrepsarbeid til grunn når man diskuterer hva som hjelper for å stanse mobbing. I enkelte tilfeller blir mobbing omtalt som erting, og erting som mobbing. Og noen ganger kan det være vanskelig for en lærer å vite om en tilsynelatende konflikt er godhjertet eller slem. I mobbeprogrammet til Steinerskolen i Fredrikstad avklarer de begrepene slik:

Mellom godartet erting og mobbing går det en grense. Denne grensen må markeres tydelig. Ved vår skole vil vi utøve nulltoleranse, og ikke tillate at elever er ubehagelige med andre elever, selv om det er små episoder. Denne holdningen vil virke forebyggende for grovere episoder og for langvarig mobbing. Intensjonen bak det som sies eller gjøres kan være viktigere enn ordene som blir sagt. (Steinerskolen Fredrikstad)

Tidligere statsminister Kjell Magne Bondevik sier til NRK at det må være nulltoleranse på mobbing, og steinerskoleforbundet stiller seg bak denne henstillingen. (Alsos 2012:67) Det er bred enighet om at overgrep og krenkelser skal reageres på, og voksne er den tydeligste rollemodellen elever har på skolen. Men hva menes med nulltoleranse? Professor Per Fugelli har sagt til NRK at vi må tåle litt mobbing i skolen. Syns han mobbing er greit? Fugelli sier at han er kritisk til nullvisjoner, og mener at man ikke kan gardere seg mot alt som er ubehagelig, som mobbing eller sykdom. Han mener det vil være mer fruktbart å bruke kreftene på å lage gode fellesskap som verdsetter likhet. Fugelli mener at en grunnleggende betingelse for trygghet og god helse er å forsones seg med seg selv og verden som ufullkommen. Han sier videre at man kun lurer seg selv dersom man tror at det ubehagelige blir borte av å flagge nulltoleranse. (Tronsmo 2012) Fugelli uttaler at

³ http://www.ung.no/mobbing/1446_Mobbing_blant_unge.html

nulltoleranse på mobbing er urealistisk, og at man må tåle noe og ikke lage regler, kontroll, og bestemmelser for alt mulig. Han lener seg på en bok skrevet av professoren Nils Christie som handler om at man ikke må forestille seg et problemfritt samfunn som mål. Når det skjer noe som den voksne finner grunn til stille spørsmål ved, er det viktig at dette tas opp umiddelbart. Ulberget sier videre om utvelgelsesteori og skadefryd at erting er gøy, plaging er i grenselandet, og mobbing er vondt. Han mener at erting er ønsket, som en del av samhandlingsprosessen. Som en omgangsform som er grunnlag for humor, lek, vitser, kjæresten. (Larsson, 1996)

Men i enkelte tilfeller kan erting avle mobbing, med sine svært uklare og personlige grenser. Ulberget sier man kan bli mobbet for alt dersom man først er kategorisert som offer. Enten i synet på seg selv, eller av andre. Hva som helst kan brukes for å ta vedkommende. Etter som dagene går blir smertegrensen lavere, tilsynelatende bagateller kan utløse følelsesmessige ras. (Larsson 1996) Fugelli tror at man kan komme til å forveksle idealtilstand med normalt tilstand. Professoren Nils Christie sier om det samme temaet at nullvisjoner tar vekk friheten til å være ufullkomne mennesker. (Tronsmo 2012). Mobbing betyr overmakt. Mobbing er mange mot en, eller den sterke personen mot den svake. Per Fugelli mener vi må inngå et visst samliv med mobbing som fenomen. (Tronsmo 2012) De to forfatterne mener at litt erting og mobbing er sunt. Men er det egentlig det som er spørsmålet her? Nulltoleransen i denne sammenhengen foregår som en reaksjon på de feilaktige handlingene som begås. Nulltoleransen blir uttrykt som en respons til utøver om at det hun gjør ikke er akseptabelt. Nulltoleranse på mobbing er altså å reagere når noen utsettes for overgrep eller krenkelser.

Den danske mobbekonsulent Helle Rabøl Hansen mener derimot at nulltoleransetankegangen ofte bygger på nektelser og straff av individer. Rabøl Hansen er imot dette da man tar enkeltpersoner ut av sammenhengen mobbingen lever i. (Weisøe & Mehlsen, 2012) En ung jente uttaler seg slik om frustrasjonen sin når ingen reagerer på hennes situasjon:

Hvorfor si ifra når læreren ikke bryr seg? Jeg prøvde å si ifra da jeg gikk i 6. og 7. klasse, men lærerinnen jeg hadde sa bare at man måtte tåle litt erting. Hadde det bare vert litt erting hadde jeg ikke sagt ifra! Men jeg lærte i det minste noe: noen ganger må man klare seg selv og finne sin egen måte å takle problemer, for man får ikke alltid hjelp når man trenger det. (ung.no)

Man kan gjerne bruke rollespill for å hjelpe elevene med å prøve ut og øve opp evnene empati og sympati, og slik forstå bedre alle aspektene i mobbesituasjoner. Også Olweusprogrammet jobber for å gi barn og unge innsikt i hvordan det kan føles å aldri få være med, eller hver dag bli kalt for noe som er krenkende. På denne måten vil empati være viktig for å forebygge mobbing. (nettvett.no) Rabøl Hansen tviler på empatiprogrammenes reelle effekt på lang sikt ettersom de individbaserte og ikke gruppebaserte. Hun mener at problemet med empatitrening er at metodene ofte stigmatiserer barna. Man utpeker hvem som er utøver, og hvem som er offer, og setter dermed merkelapper på dem. Slik kommer mobbing alltid til å handle om enkeltpersoner og skyld. (Weisøe & Mehlsen 2012) Dette er spennende tanker, og sjelden å lese om andre syn på mobbing enn Olweus' her i Norden. Forskningsprofessoren Robin May Schott minner om at ettersom Dan Olweus er en av pionerene innen mobbing i Norden har hans forskning og definisjon blitt svært utbredt, og ligger til grunn for flere antimobbeprogrammer og mobbereglementer. (Wisøe & Mehlsen 2012)

Bevisstgjøring av språkbruk vil være en viktig del av arbeidet mot utbredt mobbing. Hva er tillatt å si? Hva er uakseptabelt? Hva er banning? Hva oppleves krenkende? Hva betyr egentlig ordene? Dette kan være gode emner til klassens time der elevene har en trygg ressursperson sittende med seg, og der det er åpent nok til å spørre om alt. Det bør foregå som en samtale ledet av klasselærer, men gjerne der klassen har levert spørsmål de har om emnet i klassens postkasse på forhånd. Barn og unge bruker begreper de ikke forstår verken innholdet eller rekkevidden av. En bevisstgjøring på dette området kan gjøre mye. Barnevernspedagogen Ulberget nevner at det kan være nyttig å ha gode teknikker i bakhånd for å takle alle situasjoner. Betdyningen av å trene svaralternativer eller å lære seg å sette grenser vil være stor. Han foreslår blant annet å innføre stoppregel i klassen. (Larsson 1996) Stoppregelen har jeg sett fungere i praksis med tiåringer, og kan være behjelpelig i enkelte situasjoner.

2.3 Nettmobbing

jeg blir på en måte mobbet på skolen, de fleste jentene på skolen misliker meg og sprer rykter, slenger dritt til meg og ta bilder av meg uten at jeg vil. Har ingen anelse hva dem gjør med bildene men dem legger det nok ut på nettet. [...] Jeg har nesten akkurat begynt på den skolen men absolutt alle vet hvem jeg er nå. Jeg hater det ! (ung.no)

Det som denne jenten beskriver er ubehagelig, og slike situasjoner øker dessverre i hyppighet. De siste fem årene har sosiale medier på nett blitt et viktig kommunikasjonsmiddel. Men det som skjer som følge av å kunne være anonym er at mobbingen blir råere i uttrykksform, og sterkere i virkning. Utøver trenger ikke identifisere seg for å oppnå kontakt med offeret, og slik kan flere barn og unge mobbe på nett, uten å bli konfrontert.

Nettmobbing har blitt et stort problem for barn og unge. Læreren Håvard Tjora sier at noe av det som er vanskeligst er å beskytte seg fra den skriftlige trakasseringen. Det som skrives på nettet risikerer å bli stående der i årevis.

- Over 45 000 barn mellom 9 og 16 år blir mobbet på nettet.
- 70 000 barn har opplevd seksuelle kommentarer på nettet.
- Over 30 000 barn har mottatt trusler på mobiltelefonen. 74% av dem har ikke fortalt det til en voksen. (Tjora 2011)

Mobbing kan ramme hardt fordi man ofte ikke ser hvem som mobber. Dessuten har utøverne tilgang til sterke virkemidler som video, bilde, og tekst. De kan enkelt spres, og kan være vanskelig å fjerne. Mobberne bruker sms, mms, mobilkamera, epost, blogger, og hjemmesider for å gjøre livet vanskelig for den som mobbes. (nettvett.no) Forskeren Marilyn Campbell har forsket på nettmobbing, og mener at den som krenker er ute etter den såkalte belønningen som følger med mobbingen. Denne belønningen kan være økt respekt fra medelever, og at man blir anerkjent som en kul elev. Men anerkjennelsen forsvinner dersom man viser hvem man er.

2.4 Hvilke former for mobbing finnes det?

Den mest klassiske formen for mobbing er mellom én utøver og ett offer, men det fins også flere omstendigheter der hele grupper deltar. Ordet mobbing kommer fra det engelske ordet mob, og henspeiler de impulser enkeltindivider kan få i en gruppe. (wikipedia.com)⁴ En fellesnevner for disse gruppeformasjonene er at elever som vanligvis ikke utøver mobbing kan delta, men uten å selv ta initiativet. De kalles

⁴ (<http://en.wikipedia.org/wiki/Mobbing>)

enten passive utøvere, eller 'medløpere'. Denne gruppen er av svært blandet sammensetning, og kan enkelte ganger innbefatte det som Ulberget velger å kalle usikre og engstelige elever. (Larsson 1996)

- *Utfrysning, ignorering, og utestengning* er en godt brukt aksjonsform som er vanskelig å bevise. Barnevernspedagog Aslak Aftenstjerne Ulberget mener at ingen har automatisk krav på deltagelse i gjengen, og at *friminutt* er nettopp det, frihet til å bestemme selv. Han sier at en voksen gjerne må forsøke å pålegge noen å ta seg ekstra av den ensomme, og at om barna er små så kan de nogenlunde presses til å gjøre nettopp dette. Men at det blir falskt. Han tror at den som tvangssosialiseres kjenner at det er feil, at ingen kan pålegges å være venner på kommando. På den annen side sier mobbeplanen til Steinerskolen på Ås sier de at målet ikke er at offer og utøver skal måtte bli gode omgangsvener, men at de etter prosessen har et positivt bilde av hverandre. Elevene skal kunne møte hverandre i skolegården og andre steder uten at offeret skal føle ubehag, eller at utøver skal føle seg stemplet av voksne. Etter prosessen skal alle oppleve at de har lagt saken bak seg. (Mobbeplan Steinerskolen på Ås) *Utfrysning* foregår oftest i det skjulte, og er særlig vanlig blant jenter. Taktikken går ut på å holde en person utenfor gruppen, og ofte etterfulgt av dårlige rykter som gjør at andre grupper heller ikke vil inkludere denne personen. *Utfrysning* kan vare i flere år uten å bli oppdaget, og fratrar offeret selvfølelsen over tid.
- *Håning og latterliggjøring* er enda et element typisk for mobbesituasjoner. Der fornedrer man et annet menneske med trakassering og psykisk vold. Vanen med å si hvordan andre mennesker er annerledes fra en selv trenger ikke være tilstede. Det er når man er vant til ironi, sarkasme, og ertende kommentarer at veien er kort til hets, hån, latterliggjøring, og trakassering. Offerets reaksjon blir ofte skam ettersom de kjenner igjen sannheten i noe av det. Det blir for vondt å si ifra til de voksne. I tillegg kommer ofte en følelsen av å være sladrebank. Bare det at ordet sladrebank fins bør det reageres på. *Håning og latterliggjøring* finner vi idag mye av i media, og da spesielt på TV.

Særlig er de amerikanske TVseriene eksperter på å bruke sarkastiske kommentarer mellom de ulike rollene på skjermen, der reaksjonen på den ene siden består av et overrasket fornærmet uttrykk, for så si noe like sarkastisk tilbake. På den andre siden legger produsentene på innspilt latter for å implisere at dette er morsomt. Man tenker lett nok at sånn er det på TV, mens virkeligheten er noe helt annet. Men det fins nå klare linjer mellom denne serieformen, og det amerikanske folks oppførsel i sosiale medier. Der er det plutselig helt vanlig å komme med ekle kommentarer gjennomsyret med sjalusi, brukt som kommunikasjonsform. Denne gruppen kalles 'haters' og har blitt et vanlig fenomen i USA. De resterende har skriftlig sluttet å reagere med avsky på slike utspill, og heller lagt det til som en vane at noen alltid skal hate det du liker å gjøre. Hvis det er dette som er vanlig på nettet er det kort vei til å ta det i bruk muntlig i dagliglivet også. Man merker denne oppførselen i ungdoms- og videregående trinnet, der de prøver ut morsomme kommentarer fra TV på vennene sine, men har ikke tenkt på hvordan det høres ut uten latterboksen i bakgrunnen.

- *Kroppsspråk, gester, og bestemte handlinger* behøver ikke å være etterfulgt av ord for å ramme offeret, sier Ulberget. For eksempel ved at utøvere flytter tingene sine så de ikke ligger ved siden av offeret sine ting. Respekt er det dette handler om. Klasselærer kan snakke om dette tema såpass ofte at elevene forstår hva det innebærer. Hva er respektløst? Hva betyr selve ordet? Respekt betyr å se etter en gang til. Er det noe ved offeret du kan like? Offeret kan på skolen få hjelp til hvordan hennes reaksjon kan endre situasjonen, og til å finne den beste teknikken til å utstå angrepet. Dersom alle elever får vite om teknikker til å takle slike situasjoner vil de forekomme sjeldnere.

2. 5 Mobbspiralen

Det er fire hovedpunkter som gjelder ved gruppemobbing.

- *Sosial smitte.* Enkelte elever kan bli påvirket til å utøve mobbing dersom utøveren er en de beundrer og ser opp til. Elever som blir smittet er - ifølge Ulberget - barn som er usikre og vil prøve å hevde seg.

- *Svekkelse av normale sperrer mot aggressivitet.* Dersom verken lærere eller medelever prøver å hindre trakasseringen blir utøveren belønnet med seier over offeret. Dette er en utløsende faktor for at andre elever vil følge etter utøvers oppførsel, siden det verken har noen følger, eller lærer viser ingen tegn til å opprettholde repekten overfor offeret.
- *Den reduserte følelsen av individuelt ansvar.* Dette punktet er kjent innenfor sosialpsykologien også, og tilsier at en person føler mindre ansvar og får mindre skyldfølelse dersom det er flere som deltar i utøvende negativ atferd som for eksempel mobbing. Derfor er det kort vei for trivelige, men lettpåvirkelige elever å bli med på utøvende mobbing iblant. Uten å tenke noe mer over det.
- *Gradvise endringer i oppfattelse av mobbeofferet.* Det er nemlig slik at gjennom stadige angrep og nedsettende kommentarer at offeret etterhvert blir sett på som verdiløs person som nesten ber om trøbbel. Dette er med på å redusere skyldfølelsen hos dem som deltar i å utøve mobbingen, og kan være en del av svaret på hvorfor ikke medelever er med på å stoppe trakasseringen av offeret. (Larsson 1996) Det som beskrives i denne mobbespiralen er viktigere punkter å studere enn å se på hvem som har skylden for noe. Dersom læreren forstår hvordan krenkelsene oppstår vil hun lettere kunne forhindre disse situasjonene for elevene sine.

2. 5 Offeret

De som blir rammet av krenkelsene tar ofte imot altfor mye trakassering, og mister med tiden perspektiv på hva som er sannheten om dem, og hva som er løgn. En jente beskriver hverdagen sin her:

jeg er en jente på snart 16 år, og jeg er, det som kalles "annerledes". [...] Jeg har min egen stil. Jeg er for det meste veldig positiv hele tiden. Men, når jeg er på skolen, gjemmer jeg meg bak denne "masken" jeg later som om alt er OK, og når jeg kommer hjem, faller jeg sammen og gråter mye. Oftes gråter jeg meg i søvn hver eneste natt. Var og er ofte deprimert. [...] Mangen av jentene på skolen er etter meg og hakker og rakker ned på meg. (ung.no)⁵

⁵ http://www.ung.no/mobbing/1446_Mobbing_blant__unge.html#kommentarer

Fins det gjenkjennelige trekk hos ofrene? Er det ytre eller indre spesifikasjoner som ligger til grunn for dette? Forskning gjort av Olweusgruppen gir et tydelig bilde av hvem det er de mener som blir offer for mobbing. De har kommet frem til to hovedgrupper som peker på de mest vanlige forholdene, hvorav den ene er *det passive underdanige offeret*. Denne gruppen mener Olweus er sensitiv og følsom, tar lett til tårene, og er ofte stille. De har visstnok liten selvtilit eller en negativ selvoppfattelse. De skal ha få eller ingen venner. Hvis de er gutter liker de ikke slåss, eller de er fysisk svakere enn sine mobbeutøvere. Noen av de er redde for å skade seg, og noen av de trives best med voksenkontakt, fremfor andre barn. (Solberg og Olweus 1997) Det er utrolig å lese denne karakteristikken av offeret. Offeret fremstilles som en selvforskyldt taper. Uheldigvis er denne typologien utbredt blant mobbeforskning, og også Erlend Roland og Grete Sørensen Vaaland sier noe lignende. De stiller seg bak Olweus tanke om at ofrene typisk er engstelige barn og unge, som viser frykt i pressede situasjoner. (Roland og Vaaland 1996) På den andre side, er det noen som ikke viser frykt i pressede situasjoner? Typiske ofre beskrives også som under gjennomsnittlig skoleflinke, og videre omtales de som tapere. (Roland og Vaaland 1996) Videre blir det sagt at man utenifra kan forstå utøverenes trang til å mobbe denne gruppen ved at ofrene signaliserer at de ikke kommer til å ta igjen et angrep. (Solberg, Olweus 1997)

De mener at ofrene ikke selv er aktivt provoserende, og ikke er aggressive eller ertende. Og mener videre at dette kan ha gjort det vanskelig i vennegjengen, og over tid vil sette sine spor i offeret som stadig nedvurderer seg selv, eller går inn i angst og usikkerhet sosialt. Den andre mobbetypen er *det provoserende offeret*, ifølge Solberg og Olweus. Denne gruppen er mindre vanlig og omfatter 15 – 20% av ofrene. Olweus mener de er hissige og vil forsøke å ta igjen hvis de blir angrepet, men som oftest uten særlig suksess. Men også at de er også rastløse, klønete, umodne, ukonsentrerte, og oppfattes som vanskelige. (Solberg og Olweus 1997)

Fremstillingene av det som i bunn egentlig er et offer blir av Olweus omtalt som selvforskyldt. Nedenfor står det et utsagn fra et offer for trakassering. Under forutsetningene Olweus beskriver kan en lett oppfatte denne gutten som en typisk selvforskyldt taper. Men dersom Olweus' karakteristikker blir utelatt kan man se offeret for det han faktisk er. Det kan gi et bedre utgangspunkt for å hjelpe ham.

“Jeg blir mobbet p.g.a jeg ikke er norsk. Dem ber dra tilbake dit jeg kommer fra, banker meg og truer meg, noen ganger med kniv. Jeg prøver å gi faen, men er ikke så lett. Jeg klikka en gang å drog til en igjenn, men det gjore bare alt verre. [...] Men dem mobberene bør passe seg azz, jeg har nemlig venner fordi om vi ikke går på samme skole. Å vi skal ta hevn en vakker dag:) Nå er det jeg som har grått meg i søvn ver natt, NÅ skal dem få igjenn dem fuckings jævlene :D” (ung.no)⁶

Olweus sier at det meste av mobbingen skjer innen klassen, eller det samme klassetrinnet. Det er i følge ham flere gutter enn jenter som mobber, og mange jenter blir mobbet av gutter. (Olweus 1992) Barnevernspedagogen Ulberget, snakker om skolen som arena, der alle skal være med enten de vil eller ikke. Han sier aksjonsuker ikke holder, men at arbeidet må pågå hele tiden. (Larsson 1996) Det vil fungere best om holdningen blir innarbeidet som vane, og ikke noe man må prøve å huske på hele tiden.

2. 6 Utøver

Hvordan karakteriseres de ulike utøverene? Ifølge Olweus fins det flere såkalte typer. Fellestrekkene gjelder også for de barna som er i faresonen for å bli mobbeutøvere. Utøverne skal ha en mer positiv holdning til vold, med en sterk trang til å dominere og undertrykke andre elever. De liker å hevde seg gjennom makt og trusler for å få viljen sin. Gutter som er utøvere er gjerne sterkere fysisk enn sine medelever. De er ofte hissige, frustrerte, impulsive, og har lav toleranse for hindringer og utsettelse. Utøverne har vanskelig for å følge regler, og spesielt å underordne seg disse. (Solberg og Olweus 1997) Det kan her virke som det gis mer forståelse til utøveren av krenkelsene enn til situasjonens offer. Olweus utbroderer karakteristikken med at utøverne virker tøffe og har lite medfølelse og empati med ofre, og er flinke til å snakke seg ut av situasjoner. (Solberg og Olweus 1997) Det foreligger lite annen forskning på dette området i Norge, men kan spørre seg om slik typologi har noe relevans i et slikt arbeid med barn og unge. Olweus sier videre at det blir antatt at mobbere er usikre og engstelige under en tøff overflate, Olweus' forskning fra 1997 viser ingen spor av dette. Heller stikk motsatt. Utøvere kjennetegnes enten av usedvanlig lite angst eller usikkerhet, eller rett ved gjennomsnittet. Når det gjelder utøvers popularitet er det også stor variasjon, og forskningen viser at utøver ligger i alle deler av skalaen. Fra upopulær til middels, til veldig populær. En utøver har ofte en gruppe på to – tre venner med seg som gir utøver støtte, og som deltar i angrepet.

⁶ http://www.ung.no/mobbing/1446_Mobbing_blant__unge.html#kommentarer

Men de når likevel ikke samme lave popularitetsnivå som ofrene. En studie gjort av The Economic and Social Research Council viser at utøvere ofte er de sunneste elevene. De er mindre tilbøyelig til å være borte fra skolen på grunn av sykdom, og er generelt gladere på skolen enn andre. (bbc.co.uk)⁷

3. 1 Klasseledelse

Den danske mobbeforskeren Helle Rabøl Hansen bruker uttrykket 'klassens økologi' for å forklare dynamikken som skaper mobbing. Mobbing er en sosial orden som har sin egen logikk. Hun sier at mobbing handler om at man som utøver eller tilskuer spekulerer i å sette til side empati for å skape fortellinger og forklaringer som legitimerer mobbing. (Weisøe & Mehlsen 2012) Derfor er det viktig å jobbe med hele klassens samhold, og ikke bare ta de to rollene offer og utøver ut av gruppen eller sammenhengen.

Jevnlige fellesarrangementer vil være en god sosial nøkkel. Ulberget sier at et ball der dansepartner og bordplassering trekkes, kan være en god arena til å bli kjent med hverandre på. (Larsson 1996) Klasseturer i blandede former kan også bidra med mye positivt. Det kan være vel så gjeldende og viktig for å bli kjent med hverandre i nye miljøer da det tillater elevene å ta andre roller enn ellers, og kan utvise nye styrker. I tillegg er det identitetsskapende for fellesskapet. "Vi er den ungdomsskolen som dro på seiltur til Shetland", kan en klasse si i etterkant. Identiteten til klassen sikrer på den måten samholdet innad i klassen. En slik investering av positive aktiviteter forebygger sammenstøt på flere plan, og fellesskapsfølelsen gir bekjenskaper og grupperinger på tvers av trinnene.

Men noe av det viktigste er et klart og tydelig regelverk. Ulberget spesifiserer at regelverket må fortelle hva som skal skje hvis noen utsetter andre for utilbørlig oppførsel. Og konsekvenser dersom reglene brytes. (Larsson 1996) Helle Rabøl Hansen sier at de utøvende elevene operer med en slags parallelmoral, der mobbing normaliseres. Denne parallelmoralen kan legitimere ellers uakseptable handlinger innenfor et fellesskap, og det er disse mønstrene som må brytes dersom mobbing skal bekjempes. (Weisøe & Mehlsen 2012) Dersom Rabøl Hansen nye syn på mobbing

⁷ http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/education/564923.stm

stemmer må antimobbekampanjene og forebyggingen foregå helt annerledes enn det gjøres nå for tiden. Den voksne er viktig støttespiller i alt det sosiale som skjer, og god klasseledelse trengs for å lede det sosiale klasselivet riktig vei.

Kapittel 3. 2 Kim John Payne's metode

Det fins ingen egen steinerpedagogisk mobbeforsker i Norge, derfor har også steinerskolene brukt helt eller delvis elementer fra Olweusprogrammene, enda dette programmet ikke deler de ellers så viktige steinerske verdiene. Men en australsk-amerikansk steinerskolelærer ved navn Kim John Payne har forsket på mobbing gjennom et steinerpedagogisk perspektiv i over 30 år, og har utviklet en egen metode. Denne teoretikeren har ikke et program, men en metode. Payne at man ikke skal vente på krisen, men forebygge for eventualiteter hele tiden ved hjelp av tydelige holdninger.

Jeg hørte om denne metoden, kalt The Social Inclusion Approach, under et praksisbesøk ved steinerskolen i Brooklyn, USA. Jeg praktiserte i en 3. Klasse og bemerket meg flere ganger hvordan små konflikter og uttalelser ikke utviklet seg til noe mer. Det ble subtilt stoppet med en gang. Jeg prøvde å se selv hvordan det foregikk, og oppfattet det etter flere hendelser som en spesiell kontakt, noen ganger bare et blikk, fra klasselæreren. Det var ofte ikke involvert verbal kommunikasjon i det hele tatt. Da jeg spurte klasselæreren om dette sa hun at hun hadde lett frem andre former for konfliktløsning da hun hadde skiftet jobb til steinerskolen året før, og fikk høre om Payne via noen andre i miljøet. Hun hadde meldt seg på seminar, og deretter blitt sertifisert til å mestre antimobbing og forebygging i sin klasse. Hun hadde fått tildelt materiale for å kunne undervise kollegaer tilbake på skolen. Seminaret hadde hun tatt på eget initiativ, men det viste seg å være en verdifull investering for elevene, foreldrene, og skolen.

3. 3 The SIA

Kim John Payne har altså metoden The SIA, der han legger stor vekt på holdninger i skolen blant elever og lærere. Sosial inkludering og de nye overgangsritualene omhandler utestengning, erting, og mobbing.

- Tilbaketrukkethet
- Utholdenhet
- Endring
- Tilhørighet

Disse fire kvaliteter mener Payne er del av den tradisjonelle sosiale innvielsen der barnet lærer en balanse mellom frihet og ansvar. Han beskriver at han er klar over at det må foregå en sosial utveksling av ord og væremåte, men sier også at utvekslingen må være balansert. Videre kommer det frem at holdningsarbeid er viktig, nemlig ved at man ikke venter på krisen, men unngår den komplett ved å legge vekt på høflighet og manerer. Dette gjøres for å bygge opp elevenes sosiale impuls og deres evne til empati hjemme og på skolen. Et annet emne i denne holdningsendrende fremgangsmåten er noe Payne kaller en put-away-diet der den voksne jobber med å bli bevisst på sin egne verbale og ikkeverbale kommunikasjon. Dette er et viktig element for lærere og foreldre da spesielt de yngste barna etterligner det de voksne gjør. Men også videre i barneskolen og oppover til ungdomstrinnet bør elevene ha gode rollemodeller rundt seg, som selv er bevisste sitt eget kroppsspråk og muntlig tone.

- Reager
- Oppdag
- Gjør om igjen

Dette heter det tredje emnet innenfor Paynes metode. Her utbroderer han de tre faktorene for å hjelpe barn å endre negative sosiale mønstre uten å måtte bli klandret eller føle skam. Det er en viktig del av programmet som tar vare på menneskene involvert, og ikke bare terminologiene. Her vises også et steinerpedagogisk punkt, nemlig å ta vare på hele mennesket. Men også et generelt humant punkt om å gi noen en sjanse til å endre seg uten å bli stemplet som en dårlig person.

3. 4 Skape egne rammer

Payne snakker i likhet med tidligere nevnte Per Fugelli, også om oppfattelsen av 'det er bare litt erting'. Payne sier at det må skilles mellom akseptert og uakseptert erting, og ønsker at det lages interne regler for erting som barn forstår og bruker. I undervisningsopplegget han driver via seminarene legger Payne til rette for at

kollegiet ved hver skole selv skal utforme sin versjon av the SIA. Den skal de sende på mail til Payne, og ta i bruk ved skolen dersom han godkjenner fremgangsmåten. Slik kvalitetessikrer han arbeidet, men gir også rom for individuelle aktiviteter og fokus hos de ulike skolene. (socialsustain.com)⁸

Andre saker som inngår i temaet er; hvordan traumer er en reaksjon på oppsamlet stress og har innvirkning på læringen, sosialt liv, og emosjonelt liv hos barnet. Konfliktråd der man ser på hvordan man kan tilrettelegge klasse- og hjemmemøter angående saker om ekskludering.

3.5 Tydelige holdninger

- Selve The SIA er en trinnvis bruksanvisning til denne utprøvde og beviste metoden.
- Ved å reagere uten å prøve å straffe eller dele ut skyld, men i stedet gjøre noe med hendelsen åpent.
- Å ikke være fordømmende, med tydelig. Denne fremgangsmåten oppmuntrer og innvolverer. Dette er en smakebit på hovedelementene, resten får man innsikt i når man kurses.
- Payne stiller også spørsmålstegn ved hvordan man oppdrar barna til et slags sladremiljø. Igjen er det skyld og skam som ødelegger for den åpne kommunikasjonen. Ved å fjerne de negative elementene ofte forbundet med å si fra vil barn og foreldre føle det lettere å si fra da de vet at dette ikke vil sette offeret i fare, eller gi utøver problemer.

En skoleelev beskriver her hvordan The SIA endret skolehverdagen hennes til det bedre:

Being bullied is absolutely the worst thing that can possibly happen at school, really the worst. A lot of us knew it wasn't right but since Social Inclusion has come to our school we know that we can speak up without feeling that we will get picked on. I guess it's because no one gets blamed but everyone has to try and work it out. It's really better now, much better. (thechildtoday.com)

Den totale holdningen i og rundt skolen vil være så annerledes, og lite mottagelig for mobbing at utøverne ikke vil oppnå noen høy status på grunn av de negative handlingene de har gjort. Lærerne kan oppmuntre og gi eksempler på hvordan en

⁸ <http://www.socialsustain.com/socialinclusion.html>

positiv omsorgsfull holdning kan være effektivt. Det vil videre arbeides med tilrettelegging, og å støtte opp om strukturer for elever, lærere, og foreldre både hjemme og på skolen. (socialsustain.com) På den norske nettsiden nettvett.no nevnes det lignende tanker om tiltak. Der påpekes det hvordan mobbing på nettet er stort sett likt som i skolegården, og legger vekt på at forebygging best kan foregå med samme midler som vanlig mobbing. Nettvett mener det er viktig å tenke på hvordan man som voksen reagerer på beretninger om mobbing fra barn og unge. De anbefaler at den voksne skal møte nettmobbingmeldingen med å be eleven vise dem hva som skjer, så den voksne kan danne seg et bilde av hva som foregår, og deretter hjelpe barnet å rapportere eller forfølge saken. Nettvett.no sier at den største forskjellen på digital mobbing og fysisk mobbing er at nettmobbingen følger med eleven hjem. De sier videre at det nye med nettmobbing er arenaen, ikke teknikken. Det er relasjonen mellom mennesker som feiler. (nettvett.no)⁹

3. 6 Det steinerpedagogiske gode

Innenfor det steinerpedagogiske står det forskjellige spesielle særtrekk som har flere gode hensikter, enn kun det ene man enkelt kan tenke seg. Håndhilsing mellom lærer og hver eneste elev i klassen hver morgen, og ved hver fagtime. Her får læreren mulighet til å se hver elev, og se på formen deres. Er blikket flakkende, ser de på deg tilbake, ser de ukonsentrerte ut? Man kjenner også dagsformen i håndtrykket, og elevene må utøve en viss respekt til læreren, mens læreren også utøver eleven respekt tilbake. Dette skapes det tillit av, og gir lærern innsikt i elevens hverdag.

Håndhilsingen kan altså da gi beskjeden om at jeg ser deg. Men også beskjeden jeg ser om du utøver erting. Jeg ser om du blir utsatt for erting. Som tidligere nevnt vil ofte utøvere lage seg forestillinger og rettferdiggjørelser om hvorfor det er greit å mobbe noen. Dersom man ikke har noe særlig respekt for læreren, og ikke kjenner henne så godt kan det være en god grunn til å begå mistillitsbrudd. Kim John Paynes metode The Social Inclusion Approach fratar elevene behovet for maktutøvelse. Samtaler om respekt som foregår jevnlig med klasselærer og sosiallærer vil kunne forebygge mye av menneskets trang til å herske over andre med makt og overgrep.

⁹ Ebok om nettvett:

<http://www.nettvett.no/ikbViewer/Content/131100/Barn%20og%20unge%20på%20nett.pdf>

Man prøver ut grenser når man gjør dette, men dette behovet gjør seg ikke gjeldende dersom man allerede er trygg på andre.

Det kan også som Aslak Aftenstjerne Ulberget beskriver lønne seg å jobbe med begrepene vennskap i forhold til respekt. Men han syns tvangssosialisering som han kaller det i skolene er å dra det for langt. Han liker ikke hvordan noen prøver å dytte alle til å være venner, men mener at man ikke kan forvente at kjemien skal stemme mellom alle individene i et klasserom. Derimot tenker han at pedagoger må hjelpe elevene til å forholde seg til kjernen av begrepet respekt, nemlig å være høflig, samarbeidende, inkluderende, og grensesettende. (Larsson 1996) Selv om du ikke liker personen du skal samarbeide med, må du kunne tåle ham. Dette skjer ofte i arbeidslivet, og også i skoleklasser. Ulberget nevner også arbeid med lederskap som en faktor for godt sosialt liv i en klasse. Men han sier at skolen fortsatt er hemmet av et likhetsprinsipp, som sier at alle skal gjøre det samme, behandles likt, få de samme oppgavene, få det samme ansvaret, den samme tilnærmingen. Og deretter sier han at dette skaper mange unødvendige konflikter. Han mener at noen er født ledere. De har lyst til å lede, men dette læres som alt annet. Er det få ledreskikkelser i en gruppe, byr dette sjelden på problemer. Han mener det er lov til å være leder, sjef, prins, og prinsesse. Men at de trenger veiledning på hva som er en god leder, og hvordan man blir en. Gode ledere klarer blant annet å gi fra seg ansvar, sier Ulberget. Han sier videre at alle bør – selv om de ikke har lyst – prøve å lede. Det er jeg helt enig i, da det kan styrke selvtillit, og bygge opp ny respekt og anseelse for et typisk offer. Ulberget sier at mange barn ikke har fått den tilliten hjemme til å tørre å lede, og tror ikke at de makter det, før de får lov. (Larsson 1996).

3. 7 Selvtillit gjennom jeg'et

Et annet grep man kan benytte seg av er å finne individets sterke sider. Ulberget skriver at alle har noe de kan som kan utvikles, og egenskaper som verdsettes. Dersom lærerene dyrker disse hos de barna som trenger det mest er det en god hjelp. Det gir selvtillit. (Larsson 1996) I steinerpedagogikken har vi stort fokus på barnets egen utvikling skal utgjøre rytmen for fagene i skolen, slik at innholdet i faget treffer elevenes tankeutvikling. Men steinerskolen er også opptatt av barnets jeg. Hva bidrar til å gjøre barnet til et individ? Hvis man tar bort det som kommer fra arv, og det som kommer fra miljø hva står vi igjen med da? Er alle barn like når man tar vekk disse

læringslagene? Hvis man ser på et søskenpar blir det tydelig hvor ulike noen fra samme familie kan være, enda de er vokst opp med samme arv og miljø. Alle har vi et jeg som bare vi selv har oversikt og innsikt i. En bevissthet på å finne frem til dette er godt for å fremme barnets selvfølelse, og videre huske på at de skal få bevare sitt eget. På den ene siden stemmer setningen ”det hadde vært kjedelig om alle var like” på en prikk, men på den andre siden blir den lite interessant dersom det sies i feil alder eller situasjon. Som for eksempel når barn er inne i etterligningsfasen, og vil være lik som de andre i klassen. Tanken om at det er ulikhetene som gjør menneskene spennende utgjør et interessant element for å fremme barnets jeg.

3. 8 Annerledeshet på flere plan

Et annet steinerpedagogisk trekk som burde minske mobbing er hvordan steinerskolen står i samfunnet. En steinerskole står for annerledeshet, og elevene der er derfor vant med å komme fra den ”rare” skolen som ingen andre vet noe om. Elevene stikker seg kanskje litt ut, og de kjenner muligens oftere på det å være annerledes. Steinerskolen er også et sted hvor de ulike talentene skal få komme til uttrykk, og ulike evner. Enten det er kunst eller musikk. Dette bygger opp om en mestringsfølelse som videre gir eleven selvtillit, og dermed ro.

Videre er de et sentralt punkt for å jobbe med elevenes innvendige ressurser som kan forhindre en hel del dårlige valg. Dette er også noe som Rudolf Steiner selv har sagt, nemlig at de følelsesmessige fortellingene kan vekke barnets følelser. Dette er også beskrevet som forebyggende arbeide av flere eksperter på området. Empatien i barnet kan vekkes, og stopper dermed ukurant oppførsel mot andre. For å være i tråd med det steinerpedagogiske skal fortellingene ikke være moraliserende. Historier som ofte har blitt brukt som slike empatiske virkemidler er Reinecke Rev, en historie som brukes i 3. klasse. Den er et eventyr om en rev som tar ufølsomme valg overfor vennene sine. Når læreren fortelle om Reinecke fra dag til dag stiller hun spørsmål til klassen. Hva gjorde Reinecke? Hva tror dere de andre dyrene følte da? Elevene blir engasjert og opprørt av denne fortellingen. Hvilket er ment å være en god ting. Tanken bak er at dersom barna blir for beskyttet mot slike historier kan de gå glipp av å få følelsene vekket, og være mer tilbøyelig til å begå overtramp overfor sine medelever og venner. En annen historie som ofte brukes i 4. Klasse er Kristoffer med kvisten av Gabriel Scott. Denne halvtykke boken er særdeles dramatisk og tragisk, og

vekker opp sympati og empatifølelsene enda mer. Den tar godt i. Også her er det viktig at læreren stiller åpne spørsmål til klassen underveis i lesingen, og ikke lager ferdig svarene for barna med moralske sammenfattelser underveis.

Andre steinerpedagogiske trekk som kan være spesielt heldig for å unngå mobbing er hvordan det i arbeidsstunden ofte gis muligheten til å løse oppgaven på flere måter. Dette åpner opp for flere tankemåter, og tilrettelegger for mestring og ros gjennom kreativitet. Klassefellesskapet er en annen ting som gir grobunn for godhet elevene i mellom. Dersom klasselærer er klar, tydelig, trygg, og en god leder vil hun kunne gi gode rammer for vekst og utvikling. En god klasselærer vil også kunne se konflikter i klassen sin før de utvikler seg til noe større.

3. 9 Fem prinsipper

I artikkelen og undersøkelsen *Bullying and the steiner school ethos* kommer det frem flere punkter for forebyggende arbeid som foregår daglig i steinerskolene. Her nevnes også disse punktene: Denne undersøkelsen viste at steinerskolene de hadde besøkt hadde hatt bedre soiale vaner enn andre skoler, og kom best ut av undersøkelsen. Der peker Helen Haste (Rivers og Soutter 1996) ut fem sentrale punkter for viktige grep steinerskolene gjør for å forebygge mobbing, som en del av de daglige gjøremål og rutinene innenfor pedagogikken. Hun mener at disse fem prinsippene innen moral og etisk læring gir konkrete ideer til hva som kan forhindre vold.

- 1 Læring gjennom språk og sosial erfaring.
- 2 Oppdra en sosial identitet
- 3 Være engasjert og komme overens med andre.
- 4 Gjenkjenne at institusjoner og samfunn kan ha flere åpne og skjulte agendaer.
- 5 Ha en bevisst takknemmelighet til den hermeneutiske¹⁰ prosessen som gir mening.

Haste mener at det pedagogiske systemet som nærmest klarer å tilfredsstille alle punktene i praksis er steinerskolen. Ved å fortelle historier fenges elevene av nye tanker, og ser moral fra et intellektuelt ståsted. For eksempel i matteundervisning der elevene lærer å regne ut prosent i en meningsfylt sammenheng. Lærerne vet også at

¹⁰ Hermeneutisk betyr læren om fortolkning av tekster.

elevene lærer mer av hva lærerne gjør, enn hva de sier. Dette er i tråd med Haste's første prinsipp. (Rivers og Soutter 1996)

Ved å ikke være konkurransdrevet, og med ønske om å verdsette alle elever likt vises i hvordan læreren hver dag håndhilser på elevene. Dette øyeblikket som vies til hver enkelt elev gir også læreren et innblikk i dagsformen til barnet. Det har også vært vanlig ved enkelte steinerskoler å utføre hjemmebesøk hos hver av elevene ved skolestart, for slik å knytte sterkere bånd mellom hjemmet, foreldre, og læreren. Det er også identitetsskapende, og knytter gruppen sammen gjennom læreren. Videre er det å være del av én gruppe med den samme læreren i åtte år en god måte for elevene til å føle felleskap og tilhørighet med medelever. Haste beskriver dette som det tredje prinsippet. (River og Soutter 1996)

Som et resultat av å være den skolen som er annerledes og utenfor den typisk kommersielle tankegangen, oppfordres elever til å diskutere verdien av TV, media, forbrukerkulturen, og miljøspørsmål. Det er i tillegg ingen som diskuterer hvorvidt offentlig eller kommersiell skolegang er mer verdifull. Således oppfylles det fjerde prinsippet til Haste.

Avslutningsvis har steinerskolene en form for spørsmålsstilling som er tiltenkt å få elevene til å tenke selv, altså ved å stille åpne spørsmål som kan gi flere svar, og deretter skape debatt. Det fins altså ingen riktige svar. Handlingene i en fortelling blir utdypet og hver elev sin betraktning blir tydelig satt pris på og utforsket, hvilket tilfredsstillende Haste's femte prinsipp. (Rivers og Soutter 1996)

3.10 Temperamenter

Når elevene er på skolen samles de stort sett i grupper, enten det er i klasserommet, eller i mindre gjenger i skolegården. Gruppen er altså den fremste arenaen for krenkelser og trakassering:

Omtrent 50- 75 % av mobbingen skjer i friminuttene: på skolegården, i korridorene eller på mer bortgjemte steder. Den kan også foregå i timene hvis læreren ikke er oppmerksom og slår ned på tendenser til mobbing. Skolen er altså uten tvil det stedet der det meste av mobbingen foregår. Dette legger et spesielt ansvar på skolens ledelse og på lærerne. (ung.no)¹¹

¹¹ http://www.ung.no/mobbing/1446_Mobbing_blant_unge.html

Barnevernspedagogen Aslak Aftenstjerne Ulberget presiserer at ingen barn skal brukes til å rydde opp i negative miljøer, eller stå som buffere mellom bråkebøttene i klassen. (Larsson 1996) Det er jeg enig med ham i, og ser også at steinerpedagogikken har vært forut dette. I Rudolf Steiners lære om temperamentene ligger det mange tanker om et slikt arbeid, og på steinerskolen vet de fleste klasselærerne at dersom man med vilje setter melankolikere sammen med kolerikere, kan det bli dårlig kjemi. Det er sett ut ifra tanken om at melankolikere er introverte og tankefulle, og kolerikere er ambisiøse og lederaktige. (wikipedia.no)¹² Det er ifølge temperamentslæren noen temperament som går bedre overens enn andre, og noen som går dårligere sammen. Dersom disse barna skal møte hverandre ansikt til ansikt hver dag i flere år fremover, er gode stabile miljøer er det viktigste man kan få til som lærer. I tillegg til faglig læring. Godt sosialiserte mennesker er en gave for samfunnet, og givende for en skole. Med gode rutiner og vaner forminskes usikkerhet i hverdagen, og istedet gis det plass til læring.

3. 12 Tvangssosialisering eller trivselshjelp

Aslak Aftenstjerne Ulberget foreslår som en løsning på mobbing at man skal sette opp mobbekomiteer med organisert synlige og usynlige hjelpere. (Larsson 1996) Et tiltak som skal snikes og gjemmes. Det er vel lite hensiktsmessig dersom man vil åpne opp i relasjonene. Som AP sa etter 22. juli, ”vi må ha mer åpenhet”. Det gjelder på mange plan, såvel i politikken som i skolen. Også i mobbing og antimobbing. Alt som foregår i det skjulte mister perspektiv og grenser, og løgner formerer seg raskt. I det åpne blir man vist det hele frem med en gang. Det kan spare klassen for mange konflikter.

Når det gjelder tanken om å ’tvangssosialisere’ barn, (Larsson 1996) som Ulberget nevner i kapittel 2, tror jeg ikke det trenger å være fullt så svart hvitt som han beskriver det. Jeg har selv sett under praksisbesøk sett at det er fullt mulig å inkludere ett til barn i gjengen dersom det er en regel. Særlig hvis det er en enkelt elev som spør om å få være med. Dersom det er to elever er det lov å si nei. Alle grupperinger har behov for tid for seg selv. Jeg tror også at ’trivselshjelpere’, som blant annet er omtalt i programmet Megafon på NRK Super, kan bidra med mye. Det er elever som har fått

¹² http://en.wikipedia.org/wiki/Four_temperaments)

i jobb av skolen å være ansvarlige for å dra igang lek der alle som vil kan få være med. Uansett alder.

3. 12 Svakhetspunkter i steinerskolen

Selv om det er mye bra i steinerskolen fins det også der svakhetspunkter. For eksempel når det gjelder å ta ut enkeltelever fra klassen til ekstraundervisning. Det kan være stigmatiserende for den enkelte eleven når resten av klassen ser at hun trenger ekstra hjelp som de andre ikke trenger. Bruken av assistenter til enkeltelever i klasserommet kan fungere bedre, så lenge læreren er flink til å legge opp arbeidet rundt dette. Dersom det blir for tydelig at det kun er én elev som skal ha spesialhjelp kan det bli vanskelig å unngå passiv mobbing dersom klassen ikke kjenner hverandre så godt.

Forskjeller på på familiene til elevene kan også gi noen barn grunn til å erte andre. Det kan gjelde både for de barna som kommer fra typiske steinerskolefamilier der man kun spiser økologisk mat eller ikke tror på vaksinasjon, og har flere bevisste livsvalg som de brenner sterkt for. Eller det kan være en typisk kommersiell familie som lar barna se TV og være på internett. Uansett kommer det an på hva som er overvekten i den enkelte klassen, og hvorvidt de voksne snakker om andre som ikke gjør som dem på en upassende måte. Barn plukker lett opp hva en voksen syns om en annen, og hvorfor. Barn ser opp til foreldrene sine og kan enkelt overta deres synspunkter. Det ligger et stort ansvar på gode holdninger hos foreldrene og eldre søsken, og til læreren å ha nær kommunikasjon med hjemmet til elevene.

Kapittel 4. 1 Mobbeprogram som tiltak

Hvordan skal en lærer eller en skole klare å hjelpe en som blir krenket? En gutt i ungdomsskolen har sin egen løsning på mobbing:

Bare samle en hel gjeng, lag en jævla smart plan skrik veldig spydige ting til mobberne, gå løs på dem med snøballer, og da vil de sannsynligvis slutte for da viser du at du kan være tøff i trynet også, ikke prøv med det jeg kaller nerdeløsninger som å si ifra, det pleier stort sett ikke å hjelpe for det har jeg erfart med flere skoler. (ung.no)

I etterkant av lanseringen av Manifest mot mobbing har alle skoler i Norge gått til askaffelse av et mobbeprogram. Programmets hensikt er å ha gode metoder og

teknikker i bakhånd dersom mobbing skulle oppstå ved deres skole. Hovedtendensene er å rette oppmerksomheten på offer og utøver, og svært få mobbeprogrammer tar utgangspunkt i gruppene mobbingen oppstår i. Det siste året har det imidlertid vært diskutert hvorvidt mobbeprogrammene har noe for seg.

En rapport gjort av det nordiske utdanningsinstituttet NIFU - på vegne av Utdanningsdirektoratet - viser ingen forskjell på hyppighet og mengde av mobbing på skoler med, og skoler uten mobbeprogram. Og både norsk og svensk forskning tyder på at programmene ikke har noen effekt. Av denne grunn anbefalte Utdanningsdirektoratet at regjeringen sluttet å gi støtte til mobbeprogrammene. (nrk.no)¹³ I rapporten kom det også frem at metodene brukt i programmene enkelte ganger kan føre til mer mobbing, siden elevene utleverer seg for mye. NIFUs rapport sier at mobbing ikke må ses isolert og at krenkelser og trakassering ikke er noe man kan kjøpe seg bort fra ved å ta i bruk et program. (Moen 2011)¹⁴

Anne-Karin Bjerkebro som er rektor ved Brannfjell skole sier det er mer utslagsgivende å ta tak i mobbingen når den skjer, og å utdanne lærerne. Hun mener at det må tas utgangspunkt i den enkelte skolen, istedet for å ta en pakkøløsning fra et sted og plassere det et annet sted. Bjerkebro sier videre at det er viktigere å utvikle god undervisning, enn å satse alt på ett program. (nrk.no) Annika Hjelm som jobber i det svenske skoleverket mener det kun er systematisk arbeid over tid som virker, og vektlegger viktigheten av å ta tak i saker når de oppstår. NIFUs rapport meldte om en minimal nedgang i mobbingen ved de skolene som brukte Olweusprogrammet, og en liten økning hos skolene som hadde brukt Zero og PALSprogrammene. Læreren Erlend Moen skriver på sin blogg om dette temaet om Respektprogrammet. Der omtaler han klasseledelse og relasjoner som bærebjelker i arbeidet for et godt læringsmiljø. Han sier at dette programmet får støtte av Utdanningsdirektoratet da det har påvist effekt mot mobbing, og er et mulig alternativ for skoler å ta i bruk. (Moen 2011) Bærebjelkene som omtales i Respektprogrammet minner mye om steinerskolenes egne verdier. Det kunne kanskje være fruktbart for steinerskolen å ha et større fokus på de steinerpedagogiske bærebjelkene, og derfra utvikle et mobbeprogram basert på hele mennesket?

¹³ <http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.8051465>

¹⁴ <http://erlendmo.blogspot.com/2011/02/virker-mobbeprogrammer.html>

4. 2 Mobbeindustrien

Får alle mobbeofre den hjelpen de trenger? Er det noen som passer på, eller ser etter de som ikke selv melder fra? En niendeklassing forteller om sitt sosiale liv slik:

Jeg har blitt mobbet helt siden 5.klasse og jeg har aldri tatt igjen når jeg blir slått, plaget eller kalt stygge ord. [...] Jeg blir veldig lei meg. Så kan du vær så snill og gi meg et tips? [...] Jeg tenker alltid på hva som er best for andre i verden. Jeg har hatt et tøft liv, men jeg tror det ender snart, fordi jeg ikke orker mere. Har du eler dere noen tips til meg, fordi jeg trenger veldig mye hjelp! Jeg vil heller ikke at andre folk skal komme i trøbbel og jeg vil heller ikke sladre. Jeg har ingen venner og aldri hatt noen! (ung.no)¹⁵

Jostein Alberti-Espenes er lærer, og har forfattet boken *Krenkelse i skolen*.

Mobbingens bakteppe. Han tar et oppgjør med det dagens skoler gjør for å motvirke mobbing. Han er spesielt kritisk til bruken av antimobbepogrammer i skolen. 50 millioner kroner har Utdanningdirektoratet kastet bort, sier han. Alberti-Espenes mener slike programmer ikke kan brukes til å løse relasjoner mellom mennesker, og at det ville vært bedre å investere ressursene på et bedre læringsmiljø. (Hagesæther 2012)

Forfatteren påpeker hvordan politikere og skoleansatte i over 30 år har jobbet intenst for å redusere mobbing. De har vært på kurs, fått rådgivning, forsket, og lagd mobbeprogrammer. Alt dette til tross – omfanget av mobbing i Norge har vært stabilt de siste fem årene, ifølge Elevundersøkelsen. (Hagesæther 2012) En rapport gjort av Utdanningsdirektoratet viser ingen forskjell på mobbingen ved skoler med og uten program mot mobbing.

Alberti-Espenes lanserer sin egen tilnærming der man unngår å stemple noen som mobbere, ettersom det ikke løser problemene. Han vil også at man slutter å bruke ordet mobbing så lett, og heller bruker ord som krenkelse. (Hagesæther 2012). På hvilken måte vil dette løse noe?

Alberti-Espenes kritiserer de som tjener penger på mobbing. André Baraldsnes – leder av Olweusgruppen – avfeier kritikken fra Alberti-Espenes. Han mener de kan dokumentere effektene av Olweusprogrammet, og forklarer de stabile mobbetallene med at deres program ikke dekker mer enn 20 – 30% av norske skoler. Av disse igjen

¹⁵ <http://www.ung.no/oss/mobbing/74428.html>

mener han at kun to tredjedeler jobber godt med programmet og tar det på alvor. (Hagesæther 2012) Baraldsnes viser til at Olweusgruppen er del av Uni Helse og ikke jobber for profitt. (Hagesæther 2012) Imidlertid vil Uni Helse selge Olweus-programmet til skoler over hele landet. (Engen 2012)

Noen tjener penger på mobbing, hvor villig er de til å innse feil i sine egne programmer dersom de tjener penger på de? Dette blir et etisk spørsmål. Det kostbare programmet krever stor innsats over lang tid. (Engen 2012) Både norsk og svensk forskning viser at mobbeprogrammene ikke har noen effekt. Derfor anbefalte Utdanningsdirektoratet at regjeringen sluttet å gi støtte til mobbeprogrammene. (Gullaksen & Stabell) Utdanningsminister Kristin Halvorsen gikk imot, og utdanningsdirektoratet har nå begynt å gi støtte så lenge programmene innfrir visse kriterier. (Engen 2012) Fram til da hadde Utdanningsdirektoratet selv vært aktøren som tilbød Olweusprogrammet til skolene. Etter anbefalningen gikk imot, har de organisert seg som private tilbydere. (Engen 2012) Utdanningsdirektør Dag Jostein Gisholdt forklarer de stabile mobbetallene med at den digitale utviklingen har gjort det lettere å mobbe. Han mener dette motvirker tiltakene som blir satt inn. (Hagesæther 2012).

4.3 Mobbeprogrammer i steinerskolen

Jeg kontaktet tidligere denne våren alle steinerskolene i Norge for å få vite hva slags mobbeprogram de følger. Det har vært gledelig å se at så mange skoler har vært behjelpelig med å sende meg deres plan.

Seks steinerskoler har svært gode planer, og realistiske gode opplegg for sine elever. Særlig er det lagt opp til godt forebyggende arbeid, hvilket er noe av det viktigste arbeidet som beskrives i planene. Kun én steinerskole nevner og vektlegger i programmet sitt verdien av de steinerpedagogiske elementene som en stor del av forebyggingen til mobbing. Elementene de trekker frem er:

- Håndhilsing
- Faglige tilbakemeldinger til elevene
- Elevsamtaler
- Ros for god standard og innsats

- Det å se alle elevene
- Å omtale fraværende elever med omtanke og varme
- Å ha åpenhet for å si fra om noe
- Rytmene i timen
- Relasjonsbygging
- Start og slutt av timen med vers eller sang, som gir ro til elevene
- Lav terskel der man ikke blir ledd av

Hele syv steinerskoler har programmer som inneholder elementer av diskutabel art, og som videre strider med punktene fra nyere forskning i Danmark. Blant omdiskuterte punkter i programmene er særlig dette med å stemple utøver og offer med roller, og å kun fokusere på disse partene framfor hele gruppen. Deretter følger poenget med konfrontasjon i samtaler, der utøver skal få føle skam og skyld, og offeret føler frykt for hva som skjer etter samtalen. Disse syv skolene bruker også ordet sanksjoner, uten å utdype nærmere hva det vil inneholde.

Én steinerskole følger rådene fra Zero og SAFS' programmer, som nylig har blitt anslått til å være en av de mer mislykkede programmene. To steinerskoler er rene Olweusskoler, og følger Olweusprogrammet. Typiske trekk ved dette programmet er rolletypologi, stempeling, samtale, sanksjoner, og observasjon.

På den ene siden er det fint å se at så mange steinerskoler er engasjerte i å finne planer og tiltak mot mobbing. På den andre siden ville det vært mer spennende for steinerskolene å tydeliggjøre det for seg selv og elevene akkurat hva det steinerpedagogiske legger til rette for av forebygging.

Kapittel 5. 1 Kommentarer til undersøkelsen min

Da jeg planla å kontakte alle steinerskolene i Norge for å finne ut om mobbeplanene tenkte jeg at det sikkert var en tilnærmet lik plan i alle skolene, og at det steinerpedagogiske ville ha en sentral rolle i disse. Det var derfor overraskende å se hvor lite felles de ulike planene hadde. Det var tydelig at Olweusgruppen har fått utforme reglementene ved de fleste skolene, og at svært få steinerskoler har videre utviklet planene til å passe deres behov. Men det var samtidig fint å oppleve den gode

responsen jeg fikk på spørsmålene mine da jeg foretok alle telefonoppringningene. Det var flere skolekontorer som gjorde det de kunne for å hjelpe meg, og noen som meldte ifra om at deres skoles plan var under bearbeiding eller utskiftelse.

5.2 Oppsummering av refleksjon

Spørsmålene jeg stilte innledningsvis i oppgaven gitt ut på hvordan steinerskole kan tilstrebe en mobbefri skolehverdag, og spurte videre om hvilke instanser som kan iverksettes for å oppnå bedre resultater.

Da jeg startet på besvarelsen hadde jeg i utgangspunktet tenkt at en steinerpedagogisk teoretiker i USA ville stå for hovedpoengene. Men etterhvert som prosessen med oppgaven har forløpt har spesielt artikkelen ”Nye øyne på mobbing” fra Tidsskriftet Steinerskolen hatt med seg de viktigste poengene. Det danske forskningscenteret ExBus i Århus har de siste tre årene sett med nye øyne på hvordan omgangsformer og trakassering i grupper oppstår i skolen. De har særlig kommet frem til at det handler mindre om individet og dets forutsetninger eller egenskaper, og mer om gruppen. Enten det er klassen, eller i et kollegie handler det om balansen i gruppen, og hvordan man tillater å gå over grensene i fellesskap. Personene i gruppen kan hause hverandre opp, og få hverandre til å gå lenger. De kan finne frem til unnskyldninger som alle enes om for eventyret og spenningens skyld. Ser man krenkelser fra dette perspektivet vil man også se hvor lite nyttig det ville være å ta ut én person fra gruppen og straffe denne.

Problemstillingene har ingen entydige svar, men jeg har kommet frem til følgende forslag:

- Dersom det går ut ifra denne oppgavens definisjon av nulltoleranse på krenkelser vil utøvelsen sette en tydelig standard. Både for elever og lærere. Det å reagere viser et ønske om et mer positivt og engasjert miljø på skolen.
- Å satse enda mer på klasseledelse, og dermed gjøre læreren til en desto større positiv del av klassen. Klasselærer må være et godt eksempel, en rollemodell, tydelig leder, omtenkstom, varm, se alle elevene sine, og kjenne elevene sine så godt at hun kan tilrettelegge oppgaver så elevene får til mestring.

- Mestring og ros er et tredje poeng, der man jobber med å bygge opp elevenes selvbilde, og dermed gir andre elever godt inntrykk av medelevene sine.
- Klasselærer og skoleledelse kan også med stor fordel bytte ut sanksjonene nevnt i mobbeplanene, med klasseturer og lignende. Dersom klassesamholdet er stødig og trygt vil ikke krenkelser og trakassering forekomme. På klasseturer bygges det opp helt ulike relasjoner på tvers av klassen, enn det gjøres i klasserommet. Sanksjonene ellers brukt går ut på å straffe en enkelt elev som kanskje har mobbet sammen med en gruppe.
- Å stemple elevene som offer eller utøver er uinteressant da trakasseringen som oftest utføres av en gruppe. Det er ubalansen i gruppen som tillater krenkelser av andre. Dersom den tydelige, men varme klasselæreren klarer å gripe an klassens økologi med samhold og fellesskap vil ubalansen opphøre. Dette elementet vil være spennende å utforske i praksis, og bør være et hovedpoeng i fremtidige mobbeprogrammer.
- Det siste jeg vil konkludere med i denne oppgaven er at steinerskolene i Norge bør samle seg om én plan. De steinerpedagogiske grunnpinnene for læring ligger i bunnen av fellesskapet vårt, og en felles plan mot mobbing vil videre styrke samarbeidet mellom skolene. Ved å samles om én plan kan man lettere jobbe sammen og lære av hverandre.

Jeg tror disse ovenstående punktene vil være de mest gjeldende for å minke hyppigheten av mobbing i skolen idag. På den ene siden står nulltoleranse og reaksjoner på krenkelser, som videre bygger på god klasseledelse, samhold i klassen, styrking av selvbildet til elever gjennom ros og mestring. På den andre siden står den nye danske tanken, presentert av ExBussenteret og Rabøl Hansen, om at rollestempling bare gjør vondt verre. Det kan være vel verdt å prøve ut å se på trakassering som gruppeaktivitet, og derfor snakke til hele klassen når krenkelser oppstår. Således er derfor klasseledelse så viktig, og henspeler slik hvordan det ofte er på steinerskoler der én lærer følger klassen fra start og ut 7. Klasse. Slik vil denne ene læreren knytte sterke bånd til elever og foreldre, og de vil kunne kommunisere bedre på vegne av elevene og oppnå et godt klassemiljø.

8.1 Litteraturliste

Artikler i avis og på internett:

- Artikkel i Tidsskriftet Steinerskolen, 2012. M. Weisøe, C. Mehlsen. *Nye øyne på mobbing*. (2012) Tidsskriftet Steinerskolen, nr. 1/ 2012: 2 – 7.
- Artikkel i Aftenposten, 05. Mars 2012. *Angriper mobbeindustrien*, av P. V. Hagesæther. S. 6.
- Artikkel på nrk.no, 27. Mars 2012. *Mobbeprogrammene virker ikke*, av T. Gullaksen, E. Stabell.
<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.8051465>
- Artikkel på nrk.no, 29. Mars 2012. *Vil tjene penger på omstridt mobbeprogram*, av R. V. Engen.
<http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/hordaland/1.8053935>
- Artikkel på nrk.no, 27. Januar 2011. *Bondevik krever mobbeombud*.
<http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/hordaland/1.7480790> (06.04.12)
- Artikkel på ung.no, 19. Januar 2009. *Hvor skjer mobbingen?* Fra ung.no
http://www.ung.no/mobbing/1446_Mobbing_blant__unge.html (07.04.2012)
- Artikkel fra bbc.co.uk, 14. Desember 1999. *Bullies are healthiest pupils*.
http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/education/564923.stm (14.01.2012)

Kommentarer og definisjoner fra internett:

- Kommentar på: <http://www.ung.no/oss/mobbing/74428.html> (02.02.2012)
- Kommentarer om The SIA og definisjon av metoden.
<http://www.thechildtoday.com/SocialInclusion/?plugin:dataview:SocialInclusion:23:status=1> (06.04.12)

- Kommentar fra barn og unge om mobbing på ung.no.
<http://www.ung.no/mobbing/2942-Mobbet-på-skolen-Si-ifra.html> (26. Februar 2012)
- Kommentar/ blogginnlegg på Lektor Moens blogg, 17. Februar 2011. *Virker mobbeprogrammene?* Av E. Moen.
<http://erlendmo.blogspot.com/2011/02/virker-mobbeprogrammer.html>
- Definisjon på ordet mobbing, fra wikipedia.
<http://en.wikipedia.org/wiki/Mobbing> (07.04.2012)
- Definisjon på ordet mobbing, sagt av barn og unge på:
<http://www.ung.no/mobbing/> (07.04.2012)
- Definisjon på temperamentslæren, fra Wikipedia.
http://en.wikipedia.org/wiki/Four_temperaments (07.04.2012)
- Definisjon på The SIA av Payne:
<http://www.thechildtoday.com/SocialInclusion/?plugin:dataview:SocialInclusion:23:status=1> (16.08.2011)

Bøker:

- Olweus, D.: Mobbing i skolen. Hva vi vet og hva vi kan gjøre.
Universitetsforlaget, Oslo 1992.
- Roland og Sørensen Vaaland,. 2003 ”Zero, SAFS’ program mot mobbing.
Lærerveiledning”.